

УДК 339.92:332.1

Сергій Іванович КОВАЛЕНКО

кандидат економічних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін, Одеська національна морська академія, Ізмаїльський факультет, e-mail: econ69@mail.ru

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНИХ ФОРМ ТРАНСКОРДОННОЇ ПРОМИСЛОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Коваленко, С. І. Ефективність інноваційних форм транскордонної промислової інтеграції / Сергій Іванович Коваленко // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2015. – Вип. 1. – № 56. – С. 137–146.

Анотація. Досліджено сутність та внутрішні взаємозв'язки транскордонного кластеру як фактору збільшення конкурентоспроможності євrorегіону в умовах посилення інтеграційних процесів та необхідності підвищення ролі економіки периферійних регіонів в рамках транскордонного співробітництва. Систематизовано теоретичні положення та методологічні підходи до формування виробничих кластерів в рамках євrorегіонів. Визначено стратегічні пріоритети просторового розвитку нових форм транскордонної кооперації у контексті регіональної політики Євросоюзу. Обґрунтовано переваги та параметри ефективності кластерних форм транскордонної промислової квазіінтеграції у світлі перспектив вступу України до ЄС.

Ключові слова: транскордонний кластер; інтеграція; кооперація; євrorегіон; синергетичний ефект; транскордонна кластерна система; ефект масштабу; регіональна політика; конкурентоспроможність.

Сергей Иванович КОВАЛЕНКО

кандидат экономических наук, доцент кафедры гуманитарных дисциплин, Одесская национальная морская академия, Измаильский факультет, e-mail: econ69@mail.ru

ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИННОВАЦИОННЫХ ФОРМ ТРАНСГРАНИЧНОЙ ПРОМЫШЛЕННОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Коваленко, С. И. Эффективность инновационных форм трансграничной промышленной интеграции / Сергей Иванович Коваленко // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2015. – Вып. 1. – № 56. – С. 137–146.

Аннотация. Исследованы сущность и внутренние взаимосвязи трансграничного кластера как фактора роста конкурентоспособности євrorегіона в условиях усиления интеграционных процессов и необходимости повышения роли экономики периферийных регионов в рамках трансграничного сотрудничества. Систематизированы теоретические положения и методические подходы к формированию производственных кластеров в рамках євrorегіонов. Определены стратегические приоритеты пространственного развития новых форм трансграничной кооперации в контексте трансграничной политики Евросоюза. Обоснованы преимущества и параметры эффективности кластерных форм трансграничной промышленной квазіінтеграції в свете перспектив вступления Украины в ЕС.

Ключевые слова: трансграничный кластер; интеграция; кооперація; євrorегіон; синергетический эффект; трансграничная кластерная система; эффект масштаба; региональная политика; конкурентоспособность.

Sergey KOVALENKO

PhD, Associate Professor, Department of humanitarian sciences,
Odessa National Maritime Academy, Izmail Faculty, e-mail: econ69@mail.ru

THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE FORMS OF CROSS-BORDER INDUSTRIAL INTEGRATION

Kovalenko, S. (2015), The efficiency of innovative forms of cross-border industrial integration [Efektyvnist innovatsiyonikh form transkordonnoi promyslovoi intehratsii], Socio-economic research bulletin (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, Issue 1, No. 56, pp. 137–146.

Abstract. *Theoretical positions and methodological approaches to the formation of industrial clusters within European regions in the conditions of essence of cross-border and internal relationships of the cluster as a factor in increasing competitiveness in the increasingly Euroregion integration processes and the need to enhance the role of peripheral regions within the framework of cross-border cooperation were investigated in the article. The strategic priorities for spatial development of new forms of cross-border cooperation in the context of regional policy of the EU were systematized. The advantages and parameters of cross-border industrial cluster kvaziintegration in light of the prospects of Ukraine's accession to the EU were grounded.*

Keywords: *cross-border cluster; integration; cooperation; Euroregion; synergetic effect; cross-border cluster system; scale effect; regional policy; competitiveness.*

JEL classification: *C12, C14, C18*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Стратегія довгострокового розвитку вітчизняної економіки передбачає зростання її конкурентоспроможності в єврорегіональній перспективі, як в традиційних, так і в нових наукоємних секторах за рахунок перетворення інноваційних факторів на основне джерело економічного зростання. У цих умовах для периферійних територій України особливої актуальності набуває питання про нову транскордонну регіональну політику, що базується на інноваційній моделі економічного зростання з випереджаючим розвитком високотехнологічних виробництв.

Наразі існує ціла низка проблем, що перешкоджають реалізації модернізаційного сценарію соціально-економічного розвитку країни, які по-різному проявляються в різних депресивних прикордонних регіонах і галузях економіки, мають різну гостроту та пріоритетність. Найбільш важливими серед них виділяються: технологічне відставання у великій кількості макровиробництв; неадекватність людського потенціалу сучасним тенденціям соціально-економічного розвитку (економіка знань, формування постіндустріального суспільства, інноваційний шлях розвитку); низька інвестиційна та інноваційна активність у багатьох галузях і транскордонних регіонах; недостатній розвиток інфраструктури (ринкової, виробничої, транспортної, соціальної); зростання диференціації в рівнях соціального та економічного розвитку периферійних регіонів, що наявні на території країни, які належать до депресивних, проблемних і кризових; дезінтеграція соціального та економічного простору країни, що виражається в недостатньому рівні транскордонних соціальних та економічних зв'язків, недостатній мобільності населення, ускладненні обміну капіталами, людьми і товарами.

Розширення Європейського Союзу в контексті трансформації структурних пріоритетів та глобалізації світової економіки, викликає необхідність пошуку підходів до адаптації транскордонних регіонів до нових викликів, насамперед, в аспекті зростання їх конкурентоспроможності.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Кластерний підхід до структурування економіки, обґрунтування стратегій регіональної економічної політики та підвищення конкурентоспроможності є загальновизнаним в розвинених країнах. З початку 80-х років ХХ ст. за кордоном було здійснено численні дослідження і опубліковано значну кількість робіт, які піднімають питання конкурентоспроможності фірм в контексті регіонального бізнес-ландшафту. Ідея про те, що успіхи національної економіки залежать, в кінцевому рахунку, від розвитку локальної концентрації спеціалізованих галузей (industrial districts), простежується понад століття тому в роботах Альфреда Маршалла (1890). Він вперше досліджував синергетичний ефект, що досягається при об'єднанні і підвищенні спеціалізації підприємств. Ще наприкінці ХІХ століття А. Маршалл одним із перших обґрунтував переваги кластерної теорії [1, с.127].

Майкл Портер в роботі «Конкурентна перевага націй» приходять до такого висновку: «...при розробці інвестиційної політики перехідні економіки мають прагнути розвивати взаємозалежні промислові кластери на основі базових і допоміжних галузей» [2, с.432]. Підхід до оцінки конкурентоспроможності регіону можна сформулювати, спираючись на концепцію конкурентоспроможності країни, запропоновану М. Портером [3, с.896].

В дослідженнях Й. Шумпетера [4, с.182], К. Ерроу, Р. Нельсона та С. Уінтера розглянуто проблеми модернізації ринкової структури і конкурентного розвитку як факторів підвищення інноваційної активності економічних систем. Авторами досліджено механізми інтеграції суб'єктів ринку, формування нових інноваційних структур з метою створення продуктової, технологічної та організаційної новацій. Важливий внесок у вирішення цієї проблеми внесли представники інституціоналізму (О. Вільямсон, Р. Коуз, В. Нордхауз, Ф. Хайек), у своїх дослідженнях, котрі:

- приділяли увагу недолікам інформації, що було перешкодою для взаємовигідних дій, розбіжностям між явним (кодуються) і «прихованим» (tacit) знаннями;
- фокусувалися на вивченні впливу трансакційних витрат на переваги різних організаційних форм. У сучасній літературі до просторових форм мережевої промислової інтеграції відносять: індустріальні райони, холдинги, кластери, територіально-виробничі комплекси (ТБК), котрі навчають регіони, технологічні платформи та ін. З часом відбулася еволюція поняття «індустріальний район» – аналіз трансформації відмітних характеристик, який був розроблений А. Маршаллом, G. Becattini, O. Williamson [5, с.211].

Проблемам розвитку форм та інструментів транскордонного регіоналізму на основі квазіінтеграції в умовах розвитку нового технологічного укладу і нових викликів глобальної нестабільності присвячено роботи вітчизняних економістів: Б. В. Буркинського, В. М. Гейця [6, с.985; 7, с.244; 8, с.11], М. І. Долішнього, В. С. Кравціва, Ю. В. Макогона, С. І. Соколенка, С. В. Філіппової, та інших, в роботах яких досліджено різні аспекти розвитку інноваційних форм мережевої взаємодії, в тому числі, обґрунтовано стратегії економічного зростання в світлі проблем європейської інтеграції України. У наукових працях цих учених визначено теоретико-методологічні аспекти конкурентного кластерного розвитку. Тим не менш, необхідно зауважити, що механізм формування транскордонних кластерних систем в Україні практично не досліджений, що викликає необхідність розробки цієї тематики. Академік В. М. Геєць зазначає про відсутність методологічних підходів до оцінки економічної ефективності кластерних утворень у різних галузях господарської діяльності, особливо для потенційного розвитку регіональних утворень як структурно цілісних і самобутніх територіально-адміністративних одиниць [8, с.11].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Для аналізу кластерних міжгалузевих взаємодій і обґрунтування інструментарію щодо виділення та оцінки рівня розвитку кластерів використана методологія моделі «Витрати-Випуск» та праці вітчизняних учених: М. П. Войнаренка [9, с.27–30], В. І. Захарченка [10, с.122], Н. А. Мікули [11, с.20–23; 12, с.129–141], а також зарубіжних дослідників У. Айзарда, В. Леонтьєва, П. Найкампа. Українських досліджень і публікацій з проблем транскордонної промислової кластеризації поки що недостатньо. Вони, як правило, мають загальний або декларативний характер. Більш за все, чітко простежується відставання наукового осмислення та обґрунтування практичних кроків, які вже робляться як бізнесом, так і суміжними державами щодо кластеризації економічного простору євро регіонів. Разом з тим, необхідним теоретичним фундаментом, що дозволив адаптувати портерівську концепцію кластерів до вітчизняних реалій, виступили результати досліджень проблем транскордонної регіональної конкуренції, отримані в Інституті проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. Невіршеною задачею залишається необхідність заповнення розриву між теоретичною конструкцією моделі промислового кластера і потребами органів влади та бізнесу в науковому обґрунтуванні прийнятих стратегічних рішень на мезорівні. Це означає необхідність розробки методичного інструментарію використання моделі при розробці напрямів та заходів транскордонної промислової політики, стратегій і програм розвитку чорноморських євро регіонів, корпоративних конкурентних стратегій. Крім того, кластерну теорію пов'язують з теоріями фірми, інноваційного розвитку, економічного зростання тощо. Однак, незважаючи на наявність досить масштабних досліджень, присвячених мережевим кластерам, в термінологічному і змістовному плані ці структури в транскордонному аспекті

як і раніше залишаються недостатньо вивченими.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження економічних пріоритетів розвитку єврорегіонів за участю України в умовах розширення ЄС, шляхом створення транскордонних кластерних систем – інститутів мережевої промислової інтеграції, які стають полюсами економічного зростання і конкурентоспроможності для депресивних периферійних територій на європейському ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Транскордонне співробітництво стає визначальним фактором поглиблення європейської інтеграції в умовах, коли в політичному і науковому дискурсі трансформується зміст поняття «кордон» від «лінії розділу» до «фактору контакту», який «швидше вже не лінія, а функціональний простір», де стикаються «різні суспільства і колективи».

Прийняття «Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями» створило правову базу для реалізації механізму транскордонного співробітництва, який активно використовується в рамках ЄС для «стирання» кордонів між європейськими регіонами і вирішення проблем їх вирівнювання. Таким чином, транскордонне співробітництво стає потужним фактором європейського інтеграційного процесу, сприяючи поглибленню інтеграції всередині співтовариств та розвитку тісного співробітництва з одночасним дозволом існуючих протиріч між прикордонними регіонами. Прикордонні регіони в силу своїх економіко-географічних, соціально-економічних і структурних особливостей, характеризуються двоякістю функцій. З одного боку, вони служать своєрідним майданчиком, де безпосередньо опрацьовуються інструменти і форми взаємодії національної та світової економіки. З іншого боку, стан і структура економіки прикордонних регіонів, у силу їх більшої схильності до впливу зовнішніх факторів і меншої інертності, виступають індикаторами ефективності використання інструментів державної регіональної політики.

Класична інтеграція передбачає встановлення повного контролю як над власністю, так і над керуванням активами поєднаних суб'єктів діяльності. Залежно від напрямку та сфери об'єднання виробників у відтворювальному ланцюжку виділяються декілька видів інтеграції. Горизонтальна інтеграція консолідує виробників, що знаходяться на одній стадії ланцюжка і забезпечує конкурентні переваги за рахунок ефекту масштабу. Вертикальна інтеграція виступає стратегією захисту основного бізнесу від недосконалості ринків. Зворотна вертикальна інтеграція (в початковій стадії продуктового ланцюжка), як правило, необхідна для захисту від монополізму постачальників. Пряма інтеграція дає можливість збільшити додану вартість та впливати на кінцевий попит. Найбільш поширеною формою класичної інтеграції є формування різних транскордонних холдингів. Рушійна сила холдингового утворення – прагнення до стабільності зв'язків і підвищення власної стійкості в економіці за рахунок створення збалансованого бізнес-портфеля. Є різноманітні варіанти корпоративного управління в рамках холдингових структур. Спільними об'єктивними перевагами для всіх видів холдингів виступають: істотне зниження трансакційних витрат, ефект масштабу, значна виробнича синергія і хеджування ризиків. Оскільки закономірним етапом еволюції техніко-технологічних і соціальних відносин на мезорівні є формування транскордонних кластерів, то новою політикою єврорегіонального розвитку стає кластерна політика. Транскордонний кластер, як економічна агломерація взаємозалежних підприємств, є точкою росту або важливим фактором сталого соціально-економічного розвитку єврорегіонів. Тим самим, кластерна політика, по-перше, створює умови для активізації інноваційної діяльності в реальному секторі економіки та його модернізації для формування технологічного прориву. По-друге, така політика дозволяє в умовах дефіциту ресурсів і не завжди послідовної політики держави вирішувати гострі соціальні проблеми єврорегіону. Згідно з сучасними загальносвітовими економічними трендами і пріоритетами розвитку суспільства стратегічною перспективою забезпечення стійкості і конкурентоспроможності периферійної території стає соціальний розвиток. Відповідно, зростає роль соціально-орієнтованих мережевих кластерів в єврорегіоні. М. Портер і М. Енрайт виділили,

принаймні, три головних причини необхідності стимулювання розвитку кластерних систем:

- збільшують продуктивність праці та ефективність виробництва;
- стимулюють інновації;
- полегшують комерціалізацію знань і виробництва.

У сучасній економічній теорії дихотомія «інтеграція – дезінтеграція» доповнюється ще однією категорією – «квазіінтеграція», а дихотомія «фірма – ринок» розширена категорією «гібрид». Використовуючи критерій контролю над активами, квазіінтеграцію можна визначити як процес встановлення контролю над поведінкою формально самостійних компаній за відсутності контролю над їх власністю. Наразі існують різні гібридні форми транскордонної квазіінтеграції як об'єднання економічних суб'єктів євро регіону зі стійкими довгостроковими зв'язками між ними і делегуванням контролю над управлінням спільною діяльністю за відсутності юридично оформленого трансферу прав власності: кластери, бізнес-асоціації, стратегічні альянси, різні network-об'єднання тощо. Їх спільною рисою за визначенням є переважання не великого, а середнього і дрібного бізнесу. Транскордонна бізнес-асоціація (галузевий або територіальний союз) є формою горизонтальної квазіінтеграції, відмінною ознакою якої є співпраця конкурентів і партнерів із суміжних етапів ланцюжка створення цінності, які об'єднують власні ресурси для розвитку та регулювання спільного ринку, лобювання колективних інтересів в органах державної влади. Ця форма інтеграції стає ключовим інструментом підвищення ефективності промислової політики та іноді дозволяє компенсувати як провали ринку, так і держави. Цінність галузевих спілок, з точки зору яких об'єднується бізнес, полягає у виробництві значущих для членів асоціації клубних благ (колективний товарний знак, належність до кола обраних і зниження витрат у навчанні, захист інтересів, інформаційне забезпечення тощо). Найбільш значущим галузевим благом, виробленим бізнес-асоціацією, є лобювання інтересів з більш низькими витратами, широким громадським резонансом і високими гарантіями позитивного результату. Відмінною особливістю транскордонного кластеру як форми квазіінтеграції є його географічна локалізація, що відбиває концентрацію на обмеженій території взаємозалежних компаній, спеціалізованих постачальників і обслуговуючих організацій, що конкурують і при цьому ведуть спільну діяльність по обидві сторони кордону. Досліджуючи проблеми конкурентоспроможності, М. Портер вивів три головні переваги кластерів. По-перше, вони підвищують продуктивність, роблячи доступними спеціалізовані ресурси і працю, полегшуючи доступ до інформації, інститутам, суспільних благ. По-друге, кластери заохочують більш високі темпи виникнення нових бізнес-формувань через перетворення працівників діючих компаній у нових підприємців. По-третє, вони збільшують можливості фірм проводити інновації за допомогою більш швидкою дифузії технологічних знань. Унікальна здатність транскордонних кластерів прискорювати дифузії інновацій дозволяє визначати їх як інноваційно активну господарську агломерацію або транскордонний простір високої інноваційної активності. До позиціонування кластера як специфічного структурного елемента економіки додалося його розуміння як специфічного місцевого соціокультурного співтовариства, в якому склалися відносини співробітництва і довіри. У будь-якій формі інтеграції виникає синергетичний ефект, що дає додаткові і конкурентні переваги через часткову заміну ринкових відносин стійкими зв'язками. Разом з тим, кожна форма транскордонної інтеграції, будь-то холдинг, кластер або бізнес-асоціація, має специфічні переваги і недоліки. У випадку досягнення ефективності кооперації виникає синергетичний ефект – це взаємодія двох або більше факторів, що характеризується тим, що їх дія істотно перевершує ефект кожного окремого компонента у вигляді їх простої суми. Цей ефект проявляється в зниженні інтегральних корпоративних витрат, що виникає за рахунок багатофункціонального використання ресурсів. Користь, отримана в результаті синергетичного ефекту, тобто від комбінування двох або більше елементів, збільшується таким чином, що продуктивність цієї комбінації вище, ніж сума її окремих елементів (рис. 1).

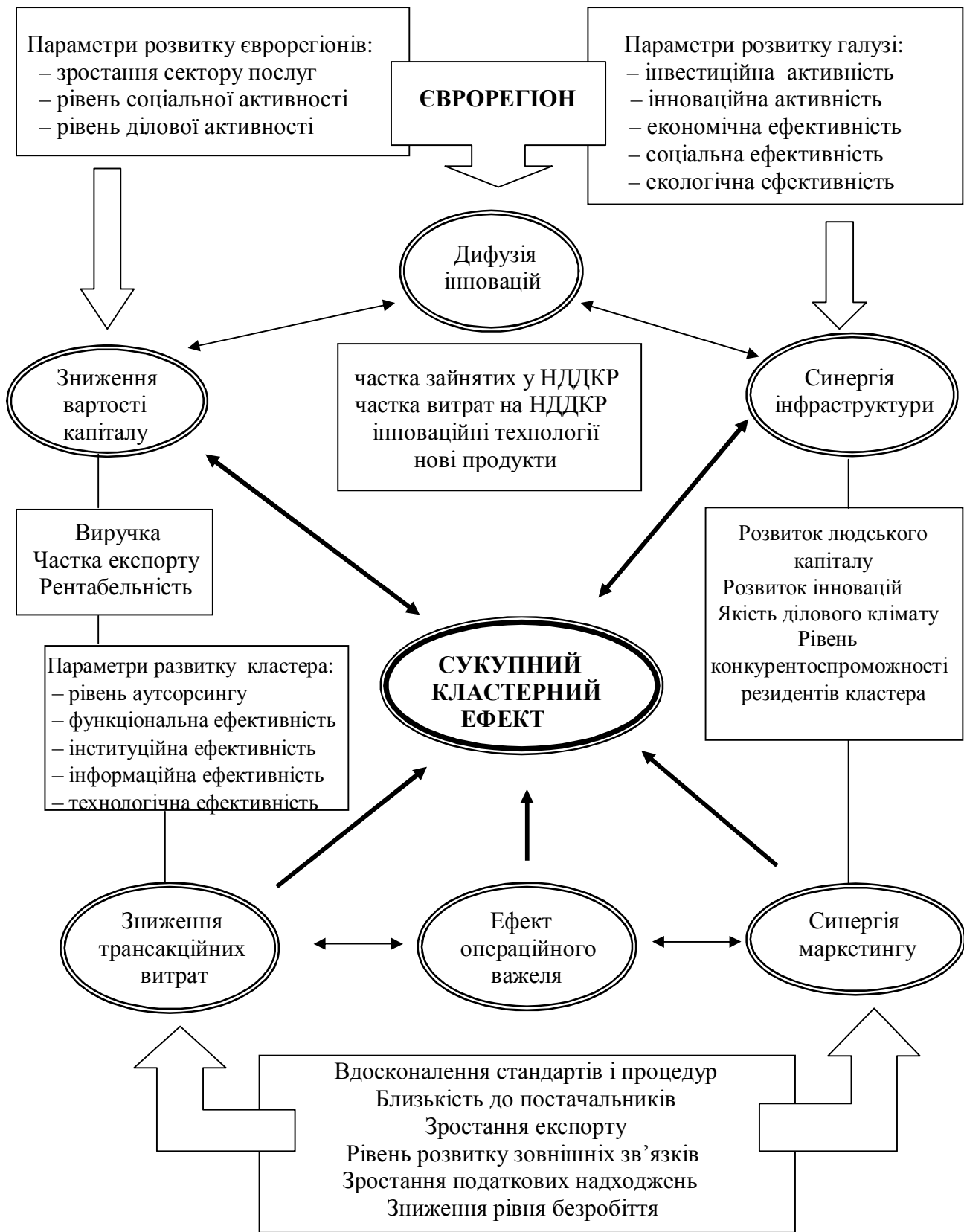

Рис. 1. Параметри ефективності транскордонних мережевих кластерів.

На відміну від класичної інтеграції у вигляді холдингу, кластер є мережевою структурою з ідеологією конкурентного співробітництва (або співконкуренції), при якій стимули до розвитку, породжувані конкуренцією між учасниками мережі, поєднуються з інтенсифікацією співробітництва у взаємовигідних напрямках [13, с.309]. Саме співконкуренція замінює прямий економічний і адміністративний контроль, властивий холдинговим структурам. Підкреслюючи

мережеву природу кластерів, У. Пауелл і Л. Сміт-Дор сприймали їх як проєкції виробничих мереж на територію (Networks of Place). Пояснюючи їх конкурентоспроможність як організаційну форму в економіці, вони підкреслювали те, що кластер, як будь-яка мережа, може перевершити можливості ієрархій за рахунок гнучкості, передачі прихованого знання та динаміки співробітництва. Представники інституціональної теорії, також зробили висновок про мережевий ефект кластерів, переваги яких полягають у кумулятивному ефекті мобілізації ресурсів мережі, коли регіон базування компаній додає до капіталу розміщених в ньому підприємств своєрідну «територіальну маржу». Кластерна концепція за час свого існування значно еволюціонувала. Змінилися підходи до трактування змісту кластерів, вибору пріоритетів кластерних політик, що використовуються інструментами і технологіями кластерних досліджень [14, с.996]. Якщо на початковому етапі головним критерієм наявності кластера вважалася територіальна локалізація підприємств, то сьогодні на перше місце виступають такі ознаки кластерів, як комунікативність та наявність соціального капіталу як потенціалу взаємної довіри і взаємодопомоги, який цілеспрямовано сформований у вигляді зобов'язань та очікувань, інформаційних каналів і соціальних норм. Розширилося розуміння локальності, яка стала досліджуватися не тільки в географічному, але й в інституціональному, соціальному просторі. Кластер передбачає не стільки зв'язок між організаціями, скільки соціальний зв'язок між конкретними людьми.

З розвитком інтеграційних процесів в економіці, наростанням процесу глобалізації, зростанням конкуренції, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій національні економіки все більше починають носити інтернаціональний характер, все ясніше стає необхідність знаходити нові форми ефективної взаємодії між різними за розміром підприємствами, що дозволяють їм краще адаптуватися до вкрай нестійкого зовнішнього середовища, стати більш конкурентоспроможними. Такою формою взаємодії можуть стати мережеві кластери, які одночасно є і новими суб'єктами нової економіки [15, с.410]. Їх функціонування нерозривно пов'язано з глобальною мережею Інтернет. Застосування в своїй діяльності нових інформаційних технологій дозволяє знизити час на пошук, обробку та зберігання даних, на пошук нових джерел ресурсів і ринків збуту. Мережеві кластери дозволяють досягти цілей набагато швидше і ефективніше, ніж традиційні підприємства, тому є перспективною формою організації та взаємодії. Мережеві кластери – це сукупність самостійних підприємств великого, середнього та малого бізнесу, закладів вищої або спеціальної освіти, науково-дослідних інститутів, об'єднаних за допомогою глобальної мережі Інтернет, або за допомогою телекомунікаційних засобів зв'язку для досягнення певних цілей. Як об'єкт стратегічного планування пропонується розглядати транскордонні кластерні системи (ТКС), під якими розуміють територіально-локалізовані соціально-економічні системи, утворені групою незалежних економічних суб'єктів по обидві сторони кордону, організаціями органів виконавчої влади країн-акторів євро регіону та громадянського суспільства, стабільно взаємодіють один з одним шляхом обміну інформацією, послугами, людьми і капіталами та забезпечує більш високу ефективність у порівнянні з іншими, не системно організованими об'єктами. ТКС можуть стати центрами регіонального розвитку: залучення інвестицій, поширення інновацій, формування людського капіталу нової якості, культури ділових відносин, розвитку адекватних інститутів тощо, орієнтованих на вирішення завдань модернізації економіки країни в цілому.

Ключовими завданнями мережевого кластера є: вихід на світові ринки з конкурентоспроможною продукцією високого ступеню переробки; зміцнення наукового та технологічного лідерства; сприяння розвитку вітчизняної промисловості та реалізації національних проєктів; зростання інноваційного потенціалу учасників кластера; диверсифікація видів діяльності і продукції; підвищення ефективності випуску нових конкурентоспроможних високотехнологічних видів продукції на базі використання синергетичного ефекту від створення кластера; розвиток нових форм організації бізнесу та створення нового ефективного інструменту економічного розвитку в умовах становлення «економіки знань» тощо.

Створення і функціонування транскордонного морського кластера в Чорноморському регіоні забезпечить активізацію економічного співробітництва країн цього регіону. Для України створення такого кластера полегшить інтеграцію її чорноморських портів у сучасну регіональну логістичну мережу, а вітчизняних підприємств – в існуючі міжнародні виробничі ланцюги, посилюючи рівень активності бізнесу, його інноваційність та конкурентоспроможність. Незважаючи на визначну роль ініціативи з боку суб'єктів господарювання, без державної підтримки створення транскордонного морського кластера в Причорномор'ї неможливе. Тому на даному етапі впровадження кластерної моделі транскордонної співпраці необхідною є розробка організаційно-правового механізму функціонування транскордонних морських кластерів, а також в подальшому повинно бути розроблено методику для кількісної оцінки ефективності транскордонної взаємодії в рамках морського кластера.

Підтримка кластерних ініціатив є дієвим інструментом стимулювання економічного розвитку депресивних транскордонних регіонів, а також прискорення інноваційного зростання як у високотехнологічних, так і традиційних секторах економічної діяльності. Позитивними ефектами формування транскордонних кластерів є розвиток кооперації та встановлення партнерських стосунків між компаніями, що, в свою чергу, активізує генерування інновацій, сприяє зниженню трансакційних витрат та, відповідно, створює додаткові конкурентні переваги для євро регіонів. Національна кластерна політика країн Чорноморського регіону спрямована на розвиток регіональних інноваційних кластерів, як центрів підвищення інноваційного розвитку та конкурентоспроможності інститутів регіону. Формування і розвиток організованих міжнародних кластерів лежить в основі реалізації пан'європейських програм з транскордонної і транснаціональної співпраці окремих євро регіонів.

Висновки і перспективи подальших розробок. Таким чином, у постіндустріальній економічній системі основним об'єктом господарського управління стають індустріальні підприємницькі мережі, які під впливом процесів глобалізації та інтернаціоналізації приймають форму мережевих кластерів. Мережеві кластери є агентами технологічних змін, оскільки об'єднують організації з проведення науково-дослідних робіт, а також їх комерціалізації та впровадженні у виробництво в рамках одного кластера.

У результаті використання кластерних технологій прискорюється створення внутрішніх і зовнішніх конкурентних переваг економічних суб'єктів, посилюється підтримка конкурентного середовища, що позитивно впливає на підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах інтеграційних процесів.

Формування кластерів призводить до значного підвищення конкурентоздатності економіки регіону за рахунок кількох факторів.

По-перше, це зниження трансакційних витрат за рахунок більш ефективної реалізації довгострокових контрактів між промисловими підприємствами, фінансово-кредитними установами, організаціями торгівлі, науковими та інноваційними організаціями; централізації виконання низки загальних функцій компаній-учасників кластера; впровадження загальнокластерної інформаційно-аналітичної системи, що прискорює інформаційний обмін між учасниками, як по вертикалі, так і по горизонталі.

По-друге, це можливість забезпечення конкурентних переваг за рахунок кращої якості і ціни продажу виробів; інноваційного потенціалу, достатності виробничих і збутових потужностей; наявності довгострокової стратегії діяльності; оптимізації зовнішніх та внутрішніх кластерних зв'язків.

По-третє, це можливість використати потенціал взаємовигідних ділових довгострокових відносин; розвивати систему взаємних постачань всередині кластера, побудовану на принципах довіри; формувати загальну збутову мережу; здійснювати інтенсивний обмін інформаційними, фінансовими, кадровими, інноваційними ресурсами; знижувати ризики функціонування за рахунок зниження рівня рентабельності підприємств, що входять до кластера; слідувати пріоритетам внутрішньо кластерного планування і поставленим цілям та задачам; розвивати систему перехресного володіння акціями всередині кластеру.

По-четверте, це виграш, що базується на теорії виробничого і фінансового менеджменту

та включає:

- економію за рахунок ефекту масштабу;
- ефективне використання природно-ресурсного потенціалу регіону;
- диверсифікованість, що забезпечує зниження ризиків;
- синергетичний ефект.

Сьогодні необхідна розробка та реалізація транскордонної стратегії розвитку євро регіонів з урахуванням європейського досвіду трансрегіонального стратегування, об'єктом якого є сталий соціально-економічний розвиток євро регіональної системи в єдності її людського, природно-ресурсного та виробничого потенціалів та інституційного середовища. Для формування цілісної, ефективної політики розвитку транскордонного співробітництва з активною участю периферійних регіонів України необхідно розробити теоретико-методологічні основи квазіінтеграції суб'єктів підприємництва в рамках євро регіонів та обґрунтувати нові форми і механізми її поглиблення в світлі концепції мережевих кластерних систем.

Література

1. Marshall A. *Elements of Economics of Industry Being the First Volume of Elements of Economics* / A. Marshall. – L., 1928. – 460 p.
2. Porter M. *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors* / M. Porter. – N. Y., 1980. – 432 p.
3. Портер М. *Международная конкуренция* / М. Портер; пер. с англ.; под ред. В. Д. Щетинина. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
4. Шумпетер Й. *Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры)* / [Й. Шумпетер; пер. с англ.]. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.
5. Williamson O. *The Economic Institutions of Capitalism* / O. Williamson. – New York: Free Press, 1985. – 450 p.
6. Геєць В. М. *Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку: монографія* / [за ред. акад. НАН України В. М. Геєця]. – К.: Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2003. – 1008 с.
7. Геєць В. М. *Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України* / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко, Б. Є. Кваснюк. – Т. 3. – К.: Фенікс, 2007. – 244 с.
8. Геєць В. М. *Кластери і мережеві структури в економіці – тема досить цікава, але на сьогодні ще до кінця не вивчена* / В. М. Геєць // *Економіст*. – № 10. – 2008. – С. 10–11.
9. Войнаренко М. П. *Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів* / М. П. Войнаренко // *Економіст*. – № 10. – 2008. – С. 27–30.
10. Захарченко В. И. *Кластерная форма территориально-производственной организации: монография в 2-х ч.; Ч. 1: Экономические кластеры как новая форма организации производства в регионе* / В. И. Захарченко, В. Н. Осипов. – Одесса: Фаворит – Печатный дом, 2010. – 122 с.
11. Мікула Н. А. *Розвиток нових форм транскордонного співробітництва* / Н. А. Мікула, Є. Матвеев // *Економіст*. – 2011. – № 5. – С. 20–23.
12. Мікула Н. А. *Стратегія формування та підтримки розвитку транскордонних кластерів* / [Н. А. Мікула; відп. ред. Є. І. Бойко] // *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів: зб. наук. праць*. – Львів: Ін-т регіон. досліджень НАН України. – 2008. – № 3 (71). – С. 129–141.
13. Осипов В. М. *Світовий досвід створення та функціонування морських кластерів* / В. М. Осипов, О. А. Єрмакова // *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць*. – Одеса: ОДЕУ. – 2009. – № 36. – С. 306–312.
14. Макогон Ю. В. *Экономические интересы Украины в ОЧЭС* / Ю. В. Макогон // *Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ: сб. науч. трудов*. – Одесса-Донецк: ДонНУ, РФ НИСИ, 2008. – 966 с.

15. Коваленко С. И. Стратегия трансграничной кооперации ЕС как фактор глобальной экономической безопасности / С. И. Коваленко // Міжнародна економічна політика. Спец. випуск. – Ч. 1. – Київ: КНЕУ, 2012. – С. 405–411.

References

1. Marshall, A. (1928), *Elements of economics of industry being the first volume of elements of economics*, L., 460 p.
2. Porter, M. (1980), *Competitive strategy: techniques for analyzing industries and competitors*, New York, 432 p.
3. Porter, M. (1993), *International competition*. Trans. from Eng. Ed. V. D. Schetinin [Mezhdunarodnaya konkurenciya; per. s angl.; za red. V. D. Schetinin], *International relationships*, Moscow, 896 p. (rus)
4. Shumpeter, J. (1982), *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*. Trans. from Eng. [Teoriya ekonomicheskogo razvitiya (Issledovanie predprinimatelskoy pribyli, kapitala, kredita, protsenta i tsikla konyunktury); per. s angl.], Progress, Moscow, 455 p. (rus)
5. Williamson, O. (1985), *The economic institutions of capitalism*, Free Press, New York, 450 p.
6. Geyets, V. M. (2003), *Ukraine's economy: strategy and policy of long-term development: monograph*. Ed. V. M. Geyets [Ekonomika Ukrainy: stratehiia i polityka dovhostrokovoho rozvytku: monohrafiia; za red. akad. NAN Ukrainy V. M. Geytsia], Feniks, Kyiv, Institute of Economics Forecasting NAS of Ukraine, 1008 p. (ukr)
7. Geyets, V. M., Seminozhenko, V. P., Kvasnyuk, B. E. (2007), *Strategic Challenges of the XXI century society and economy of Ukraine*. Vol. 3 [Stratehichni vyklyky XXI stolittia suspilstvu ta ekonomitsi Ukrainy: T. 3], Feniks, Kyiv, 244 p. (ukr)
8. Geyets, V. M. (2008), *Clusters and network structure in the economy – the topic is interesting enough, but it is still not fully understood* [Klastery i merezhevi struktury v ekonomitsi – tema dosyt tsikava, ale na sohodni shche do kintsia ne vyychena], *Ekonomist*, No. 10, pp. 10–11 (ukr)
9. Voynarenko, M. P. (2008), *Clusters as a growth poles of regional competitiveness* [Klastery yak polyusy zrostannia konkurentospromozhnosti rehioniv], *Ekonomist*, No. 10, pp. 27–30 (ukr)
10. Zakharchenko, V. I., Osipov, V. N. (2010), *The cluster form of territorial organization of production: monograph in 2 parts; P. 1: Economic clusters as a new form of organization of production in the region* [Klasternaya forma territorialno-proizvodstvennoy organizatsii: monografiya v 2 chastiakh; Ch. 1: Ekonomicheskie klasteri kak novaya forma organizatsii proizvodstva v regione], Favorit – Pechatnyy dom, Odessa, 122 p. (rus)
11. Mikula, N. A., Matveev, E. (2011), *The development of new forms of cross-border cooperation* [Rozvytok novykh form transkordonnoho spivrobitnytstva], *Ekonomist*, No. 5, pp. 20–23 (ukr)
12. Mikula, N. A. (2008), *The strategy of formation and support the of cross-border clusters development*. Ed. E. I. Boiko [Stratehiia formuvannia ta pidtrymky rozvytku transkordonnykh klasteriv; vidp. red. E. I. Boiko], *Socio-economic problems of the modern period of Ukraine. Clusters and competitiveness of the border regions: Coll. of scientific works*, Institute of Regional Researches NAS of Ukraine, No. 3 (71), pp. 129–141 (ukr)
13. Osipov, V. M., Iermakova, O. A. (2009), *International experience of creation and functioning of maritime clusters* [Svitovyi dosvid stvorennia ta funktsionuvannia morskikh klasteriv], *Socio-Economic Research Bulletin: Coll. of scientific works*, Odessa National Economic University, Odessa, No. 36, pp. 306–312 (ukr)
14. Makogon, Y. V. (2008), *The economic interests of Ukraine in the BSEC* [Ekonomicheskie interesy Ukrainy v OCHES], *Problems and prospects of development of cooperation between the countries of Southeast the Europe in the framework of the Black Sea Economic Cooperation, and GUAM: Coll. of scientific works*, DonNU, RF NISI, Odessa-Donetsk, 966 p. (rus)
15. Kovalenko, S. I. (2012), *The strategy of EU cross-border cooperation as a factor of global economic security* [Strategiya transgranichnoy kooperatsii ES kak faktor globalnoy ekonomicheskoy bezopasnosti], *International Economic Policy*, P. 1, KNEU, Kyiv, pp. 405–411 (rus)

Стаття надійшла до редакції 03.03.2015.